

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11322142>

HUNARMAND KADRLAR TAYYORLASH VA USTA-SHOGIRD MASALALARI

Mallayev Dilmurot Tursunmurodvich
TerDU Jahon tarixi kafedrası o‘qituvchisi

***Annotatsiya:** Surxondaryo viloyati misolida Hunarmand kadrlar tayyorlash va usta-shogird masalalari yoritilib o‘tilgan.*

***Kalit so‘zlar:** O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida» va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida»gi qonunlari, Boysundagi hunarmandchilik litseyi.*

***Abstract:** On the example of Surkhondaryo region, the issues of training of artisans and master-apprentice are discussed.*

***Key words:** Laws of the Republic of Uzbekistan "On Education" and "On the National Program of Personnel Training", Vocational Lyceum in Boysun.*

So‘nggi yillarda yurtimizda milliy hunarmandchilikni rivojlantirishga keng imkoniyat yaratildi. Buning uchun har bir tuman, shahar va qishloqda ishlayotgan tajribali hunarmandlarga shogird biriktirish, hunarmandchilikka ishtiyoqi bor kishilar uchun darslar tashkil etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Bu borada mustaqillikning ilk yillarida janubiy mintaqalarda tashkil etilgan milliy hunarmandchilik litseylari muhim rol o‘ynadi. Aytish joizki, 1991-1993 yillarda mamlakatimizda yuzaga kelgan og‘ir iqtisodiy inqiroz mavjud SPTU (hunar-texnika bilim yurti) va texnikumlarning ahvoliga salbiy ta‘sir ko‘rsatgan edi. Chunki, bunday o‘quv yurtlari asosan qurilish va maishiy xizmatlar ko‘rsatuvchi sohalar bo‘yicha mutaxassislar tayyorlashar, inqiroz sharoitida davlat miqyosidagi qurilishlar qisqarib, qurilish tashkilotlari yopilayotgan edi. Shunday vaziyatda qurilish va maishiy xizmat sohalariga kadrlar yetkazishga ixtisoslashgan o‘rta maxsus bilim yurtlari bitiruvchilarini ish bilan ta‘minlash, 1993-1994 o‘quv yiliga yangi o‘quvchilarni qabul qilishda jiddiy qiyinchiliklarni keltirib chiqargan edi. Maktab bitiruvchilari o‘rtasida ko‘proq bank, audit, soliq, moliya, huquq-tartibot sohalarida o‘qishga bo‘lgan qiziqish keskin ortdi. Qurilish, maishiy xizmat, santexnika, injeneriya singari kasblarning obro‘yi tushib ketdi. Ayni o‘sha

paytda milliy qadriyatlarni tiklash, an'analarimizni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar o'z natijalarini bermoqda edi. Qadimiy hunarmandchilikni saqlab qolish va rivojlantirishga qaratilgan barcha tashabbuslar aholi tomonidan qo'llab quvvatlana boshlandi. O'quv yurtlarida yuzaga kelgan og'ir vaziyatdan chiqish yo'llari o'rganilib, hunar-texnika bilim yurtlarini milliy hunarmandchilik va qurilish litseylariga ixtisoslashtirish boshlandi. Jumladan,

Boysun va Sherobodagi SPTU lar milliy hunarmandchilik, Termizdagi 2-sonli va Sariosiyodagi SPTU esa qurilish litseyiga aylantirildi. 1995-yilda Surxondaryo viloyat o'rta maxsus kasb-hunar bilim yurtlarida 25579 nafar o'quvchi bo'lgan, shundan 9384 nafari bitiruvchi bo'lgan, 9685 nafar o'quvchini qabul qilish mo'ljallangan. Bitiruvchilarning 202 nafari Sariosiyo kasbhunar litseyiga, 180 nafari Sherobodga, 121 tasi Boysun milliy hunarmandchilik kasb-hunar litseyiga to'g'ri keldi. Hunarmandchilik litseylari ochilar ekan, ularni tajribali o'qituvchilar malakali ustalar bilan ta'minlash dolzarb vazifaga aylandi. Shu bois Buxoro va Qarshishaharlarida milliy hunarmandchilikni o'qitish bo'yicha qisqa muddatli kurslar tashkil etildi. Sherobod va Boysundagi kasb-hunar litseylarining ishlab chiqarish ustalari ushbu kurslarga o'qish uchun yuborildilar. Sherobodlik Risolat Rahmatova 1994-yili zardo'zlikni o'rganish uchun Qarshiga bordi. U yerda zardo'zlik sexi tashkil qilib, ish yuritayotgan Gulchehra Pirimqulovadan bir oy ish o'rganib qaytdi. Shundan keyin Sherobod milliy kasbhunar liseyi qoshida tashkil etilgan zardo'zlik sexiga boshchilik qildi. 1995-1996 o'quv yilida liseyda zardo'zlik guruhi ochildi. Risolat Rahmatova ishlab chiqarish ustasi vazifasiga tayinlandi. Risolat Rahmatova o'zi va shogirdlari bilan biga turli tadbirlarda muvaffaqiyatli qatnashdi. Jumladan, tumanda o'tkazilgan «Tashabbus- 97» ko'rgazmasida ularning mahsulotlari 1-o'rin bilan taqdirlandi. Risolat Rahmatovanning o'zi 1996-yilda viloyat pedagogik o'qishida, 1997-yilda esa «Yil o'qituvchisi» viloyat tanlovida muvaffaqiyatli qatnashdi. Har ikki tadbirda uning bilimi va kasb mahorati ikkinchi o'ringa munosib baholandi. R.Rahmatova boshqargan zardo'zlik guruhi xomashyoni o'z kuchi bilan topadi. Ya'ni, tikkan mahsulotlarini sotib, shu pullarga kerakli xomashyolarni sotib olishadi. Bundan tashqari, liseyning hisob raqamiga belgilangan mablag'ni kirim qilib turishadi. 1996-1997 o'quv yilida zardo'zlik guruhi tomonidan g'aznaga 13 ming so'm kirim qilindi. 1997-1998 o'quv yilida ular 10 ming so'm topshirishdi. 1998 yil mart oyiga qadar ular 6 ming topishga erishishdi. Guruhda 12 nafar qiz o'qiydi. Asosan buyurtmalar bo'yicha mahsulotlar tayyorlashadi. Jumladan, do'ppilar, xalatlar, kuyovlar va to'ybolalar uchun to'nlar, paranji yopinchi'lar, kelin salomlar uchun dastgirlar, shippaklarning ust qismlari shular jumlasidandir.

Boysundagi hunarmandchilik litseyining ishlab chiqarish ustasi Sanobar Oripova 1994-yili Buxoroga bir oylik kashtachilik kursiga o'qish uchun yuborildi. Yoshligidan onasi bilan birga kashta tikkan emasmi, darrov o'zlashtirib oldi. O'qishni tugatgach, yana Boysunga qaytib keldi. Litseyda 20 nafar qizgakashtachilik bo'yicha mashg'ulotlarni boshlab yubordi. Shogirdlari orasida

bo'lg'usi ishbilarmon kashtachilar yetishib chiqdi. Ulardan Feruza Holiqova, Nilufar Jo'rayeva kabilarni keltirib o'tirishimiz mumkin. 1998-yil 27-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan «Oila manfaatlarini ta'minlash borasida 1998 yilda amalga oshiriladigan tadbirlar davlat dasturi to'g'risida»gi Qarorida yosh avlodni «Usta-shogird» usuli bilan kasb-hunar o'rgatishni kengaytirish va kam ta'minlangan oilalardan kamida 1000, bolalikdan nogironlardan kamida 500 o'smir bolani hunarga o'rgatib borish belgilandi. Bundan tashqari, hunarmandchilikni rivojlantirish, kasanachilik tarmog'iga yosh bolalar tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan ayollar, hamda nogironlarni jalb etishga katta e'tibor qaratildi.

Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida qishloq yoshlarini hunarmandchilik sohasiga tayyorlash uchun alohida e'tibor qaratildi. Angor, Muzrabot, Sherobod, Uzun, Sariosiyo, Oltinsoy, Boysun tumanlarida «Ustoshogird» uslubi bo'yicha 2 ming kishiga xalq hunarmandchiligi sirlari o'rgatildi. Muzrabot, Jarqo'rg'on, Qumqo'rg'on, Qiziriq, Sho'rchi tumanlarida qishloq xo'jaligi uchun mutaxassislar tayyorlash va ularning malakasini oshirish ishlariga amaliy yordam ko'rsatildi.

Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida bo'lg'usi mutaxassislarni an'anaviy hunarmandchilik kasblariga o'qitish va qayta tayyorlash uchun o'quvme'yoriy hujjatlar ishlab chiqildi. Mutaxassis o'qituvchilar tomonidan o'quv reja va dasturlari ishlab chiqildi, o'quv qo'llanmalar va elektron darsliklar yaratildi. Shahrisabz, G'uzor, Kitob, Yakkabog', Muborak va boshqa tumanlarda «Ustoshogird» usuli bo'yicha kam ta'minlangan oilalar hisobidan 1500 kishi an'anaviy hunarmandchilik kasblariga o'qitildi¹⁶¹. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida»gi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1997-yil 6-oktyabrda qabul qilingan «Ta'lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni voyaga yetkazish to'g'risida»gi PF-1869-son Farmonini bajarish maqsadida 1998-yil 20-mart kuni Surxondaryo viloyat hokimining «Termiz shahrida akademik litsey va kasb-hunar kollejini tashkil qilish haqida»gi 89-son qarori chiqdi. Ushbu qarorga ko'ra, Termiz shahrida 1998-99 o'quv yilidan boshlab mavjud O'quvchilar saroyining bir qismida va agrotadbirkorlik kollejining yotoqxonasida akademik litsey hamda 2-hunar texnika bilim yurti bazasida kasb-hunar kolleji ochildi. Kasb-hunar kollejining turi 1998-

yil 2-martda Vazirlar Mahkamasining I.H.Jo‘rabekov huzurida o‘tkazilgan yig‘ilish qaroriga asosan sanoat, ta‘lim yo‘nalishi oziq-ovqat sanoati etib belgilandi. 1998-yil 1-iyulgacha akademik litsey va kasb-hunar kollejining samarali faoliyatini tashkil etish maqsadida: A) professor-o‘qituvchilar tarkibini aniqlash; B) o‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limi markazi bilan kelishilgan holda Nizomlarni ishlab chiqish; V)1998-1999 o‘quv yili va keyingi yillar uchun xarajatlari va shtatlari jadvalini tuzish; G) viloyatdagi barcha shahar va tumanlaridan har yili 200 tadan iqtidorli bolalarni kollej va akademik litseyga qabul qilish buyurildi. Surxondaryo viloyati hokimligining o‘rta maxsus kasb-hunar ta‘limi boshqarmasi Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarning jihozlari to‘g‘risidagi normativ hujjatlarni ko‘rib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surdi: Sanoat, transport va aloqa tashkil etiladigan kasb-hunar kollejlari sohasida o‘quv xonalari jihozlari ro‘yxatiga ko‘mir, neft va gaz sanoati bo‘yicha tashkil etiladigan o‘quv xonalari jihozlarini kiritish; Qishloq va suv xo‘jaligi sohasiga o‘rmon xo‘jaligi yo‘nalishi bo‘yicha tayyorlanadigan mutaxassislar uchun o‘quv xonalari jihozlarini kiritish;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Umarov I., Rahmonov H., Xudoyberdiyev E. Surxon vohasida etnik tarix va etnomadaniy jarayonlar (xatakilar urug‘i misolida). –Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi, 2014. –B. 138.
2. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 564-fond, 1-ro‘yxat, 15-ish, 70-varaq.
3. «Surxon tongi» gazetasi, 1998 yil 1-aprel.
4. Surxondaryo viloyat hokimligi joriy arxivi, 1998 -yil 15-yanvar, 2-bayonnoma. – B. 19